

Dokumenty i literackie fragmenty autobiograficzne Miguela de Cervantesa Saavedry (1547–1616)

Krzysztof Śliwa*

DOI 10.24425/rl.2022.142988

ruch literacki • R. LXIII • 2022 • Z. 5 (374) PL

PL ISSN 0035-9602

Pani Profesor Alinie Jurzak

Ktokolwiek pragnie zrekonstruować życie Miguela de Cervantesa Saavedry ma tylko dwa kierunki do wyboru: pierwszy to wzięcie pod lupę wszystkich tekstów literackich Cervantesa, aby odkryć ich fragmenty autobiograficzne, co jest bardzo niebezpieczną misją naukową, bowiem prowadzi do niezgodnych z etyką badawczo-naukową, fantastycznych bajek, których zadaniem jest wypełnienie luk wynikających z braku udokumentowanych, jeszcze nieodkrytych źródeł. Drugi kierunek to sumienne i wszechstronne badania naukowe, opierające się na oryginalnych dokumentach Miguela i jego rodzeństwa, takich jak: przedmowy i dedykacje w jego książkach, listy, memoriały i protokoły królewskie, które znajdują się w archiwach i bibliotekach kościelnych, państwowych oraz prywatnych.

Dzięki tym dokumentalnym klejnotom, które nie tylko stanowią prawdziwy skarb faktografii, ale są sercem biografii Cervantesa, wiemy, skąd pochodził Miguel, kim był jego dziadek magister prawa, Juan de Cervantes (1470–1556), jego wujek Andrés de Cervantes (1510–1593), burmistrz w Cabra; kim byli jego rodzice: Leonor de Cortinas (1520–1593) i Rodrigo de Cervantes (1509–1585); kiedy Miguel był we Flandrii i czy brał udział przeciwko buncie morysków z Granady; jak przelewał krew za swoją ukochaną ojczyznę jako znakomity żołnierz Hiszpańskich Elitarnych Sił

* Krzysztof Śliwa – prof. dr, Académico correspondiente de la Real Academia de Córdoba y Académico correspondiente de la Real Academia de Toledo.
ORCID: 0000-0003-0816-2218

Specjalnych we Włoszech; jak cierpiał jako jeńiec wojenny w Algierii; z jaką tajną misją udał się jako szpieg królewski do północnej Afryki; kiedy poznał swoją kochankę Anę de Villafranca; kim była jego żona Catalina de Salazar y Palacios (1565–1626); jak przeżywał dwie niesprawiedliwe ekskomuniki i bezprawne uwięzienia jako królewski komisarz do spraw zaopatrzenia Niezwyciężonej Armady od *Friedensfürst* (1527–1598); jak traktował swoją córkę Isabel de Cervantes Saavedra (1584–1652); kiedy i jakie książki napisał i które z nich nadal nie zostały odkryte, i jak z całego serca kochał swoje siostry Andreę i Magdalenę, swojego brata Rodrigo, bohatera bitwy pod Nieupoort (2 VII 1600), swoją słodką Hiszpanię i Pana Boga.

Kontynuacja takiej pracy badawczej jest możliwa tylko pod warunkiem, że będzie ona zgodna z zasadami etyki, integralności i wiarygodności badawczo-naukowej. Taki projekt nie może opierać się na przypuszczeniach, apokryficznych dokumentach i biografiach powieściowych ogłoszonych drukiem jako biografie udokumentowane. Tego rodzaju oddalające się prawdy działania są nieakceptowalne. Aby odkryć prawdziwego Cervantesa, konieczne jest usytuowanie badań w kontekście historycznym, opartych na dokumentach i tekstach autobiograficznych. To przedsięwzięcie naukowe musi opierać się tylko i wyłącznie na prawdzie, która jest nienegocjowalna, ponieważ prawda „jest córką Pana Boga”¹ i „zawsze chodzi po kłamstwie jak olej po wodzie”².

Jeśli chodzi o prace zawierające dokumenty dotyczące Cervantesa, to pierwsza książka tego rodzaju została wydrukowana w 1999 roku, 383 lata po jego śmierci, pod tytułem *Documentos de Miguel de Cervantes Saavedra*³. Opublikowałem w niej 548 szczegółowo opisanych dokumentów. W 2001 roku wydałem *El licenciado don Juan de Cervantes*⁴, ujawniającą 288 dokumentów o życiu dziadka od strony ojca Cervantesa, Juana de Cervantesa, w 2005 ukazała się drukiem moja trzecia książka: *Documentos de Miguel de Cervantes Saavedra y sus parientes*⁵, zawierająca 1803 dokumentów ilustrujących 219 lat historii rodziny Cervantesa (13 marca 1463 – 8 czerwca 1682), a w 2022 roku ukończyłem nową książkę pod tytułem *Documentos de Miguel de Cervantes Saavedra (1547–1616)*, która prezentuje 1007 dokumentów odnoszących się tylko do Miguela.

1 M. de Cervantes Saavedra, *El Persiles*, Madrid: Juan de la Cuesta 1617, libro 3, capítulo X, folio 157 r. Wszystkie tłumaczenia z hiszpańskiego – K.Ś.

2 M. de Cervantes Saavedra, *El Quijote*, Madrid: Juan de la Cuesta 1615, Segunda parte, capítulo X, s. 1.

3 K. Sliwa, *Documentos de Miguel de Cervantes Saavedra*, Pamplona: Universidad de Navarra 1999.

4 K. Sliwa, *El licenciado Juan de Cervantes*, Kassel: Edition Reichenberger 2001.

5 K. Sliwa, *Documentos de Miguel de Cervantes Saavedra y sus familiares*, Texas: Texas A&M University 2005.

W przyszłym roku, 397 lat po śmierci Cataliny, po raz pierwszy zostanie wydana praca dotycząca dokumentów żony Cervantesa pod tytułem: *Documentos de Catalina de Salazar y Palacios*, nad którą pracuję wspólnie z wybitnym dokumentalistą Sabino de Diego Romero. Obecnie obejmuje ona 1700 dokumentów, z czego 1323 są to nowe dokumenty, które zostały odszukane przez don Romero. Pozostałych 377 dokumentów zostało zlokalizowanych, między innymi, przez: Luisa Astranę Marína, Alfonsa Dávila Olivę, Emilia Maganto Pavón, Cristóbal Pérez Pastora, Francisca Rodrígueza Marína, Krzysztofa Śliwę, i Marię del Carmen Vaquero y Serrano.

Jeśli chodzi o biografie Cervantesa, możemy je podzielić na dwie grupy, a mianowicie, na biografie powieściowe i biografie udokumentowane⁶. Biografie Cervantesa, które poddałem analizie w kolejności chronologicznej to:

- *Vida de Miguel de Cervantes Saavedra* (1737) Gregoria Mayánsa y Siscar;
- *Vida de Cervantes* (1773) Vicenta de los Ríos;
- *Vida de Miguel de Cervantes Saavedra* (1798–1800) Juana Antonia Pellicera y Pillares;
- *Vida de Miguel de Cervantes Saavedra* (1819) Martina Fernández de Navarrete;
- *Vida de Cervantes* (1862–63) Jerónima Morána;
- *Vida de Miguel de Cervantes Saavedra* (1876) Leóna Ramóna Máineza;
- *Miguel de Cervantes Saavedra. A Memoir* (1913) James Fitzmaurice-Kellygo;
- *Vida ejemplar y heroica de Miguel de Cervantes Saavedra* (1948–58) Luisa Astranę Marína;
- *Cervantès* (1987) Jeana Canavaggia, która nie zawiera ani jednego nowego dokumentu.

W ostatnich latach opublikowano 15 nowych biografii Cervantesa – 12 napisanych przez hiszpańskich historyków, poetów, prawników i dziennikarzy⁷

⁶ Taki podział został przedłożony po raz pierwszy w 1997 roku, w mojej pracy doktorskiej, zob. K. Śliwa, *Historia de las biografías de Miguel de Cervantes Saavedra*, Tallahassee: Florida State University 1997.

⁷ A. Rey Hazas, *Semblanzas*, Madrid: Eneida 2000; A. Alvar Ezquerra, *Cervantes*, Madrid: Temas de Hoy 2004; M. Fernández Álvarez, *Cervantes visto por un historiador*, Madrid: Espasa 2005; M. Lacarta Salvador, *Cervantes*, Madrid: Sílex 2005; J. García López, *Cervantes*, Barcelona: Pasado & Presente 2015; J. Gracia, *Miguel de Cervantes*, Barcelona: Penguin Random House 2016; J.M. Lucía Megías, *La juventud de Cervantes*, Madrid: Edaf 2016, *La madurez de Cervantes*, Madrid: Edaf 2016, y *La plenitud de Cervantes*, Madrid: Edaf 2017; J.M. Cabañas, *Breve historia de Cervantes*, Madrid: Nowtilus 2016; A. Trapiello, *Las vidas de Miguel de Cervantes*, Barcelona: Planeta 2016; A. Dávila Oliveda, *Miguel de Cervantes*, Almería: Círculo Rojo 2014, *Miguel de Cervantes*, Almería: Círculo Rojo 2016, y *Miguel de Cervantes Saavedra, el espía de Felipe II*, USA, Columbia, SC: Independently published 2017; Álvaro

i 3 przez zagranicznych profesorów literatury hiszpańskiej⁸. Do wymienionych prac należy jeszcze dodać trzy nowe życiorysy jego krewnych⁹. W tym roku zostanie wydany drugi życiorys Cervantesa mojego autorstwa pod tytułem: *Vida de Miguel de Cervantes Saavedra*¹⁰, oparty na 2580 dokumentach dotyczących Cervantesa i jego krewnych, z których 780 to nowe dokumenty.

W świetle moich badań dokumentów związanych z życiem Cervantesa można zrekonstruować jeden z ważniejszych epizodów jego biografii, dotyczący pierwszej wyprawy wojskowej Miguela, która miała miejsce, gdy trzeci książę Alba de Tormes, Fernando Álvarez de Toledo (1507–1582), opuścił Madryt 15 kwietnia 1567 roku, aby ucałować ręce Filipa II w Aranjuez. W tym czasie Cervantes „miał wiadomość, że Wielki Książę Alba będzie wyruszać do Flandrii”¹¹. Miguel, człowiek odważnego serca i żądny przygód, chciał „przedostać się do Włoch, aby spróbować szczęścia w ćwiczeniach z bronią... i podążać drogą wojny”¹². W konsekwencji 17 kwietnia 1567 roku, Miguel i Rodrigo przybyli do Kartageny, gdzie stacjonował admirał Giovanni Andrea Doria (1539–1606). Dotąd nie udało się ustalić, kiedy Cervantes poznał kapitana Diego de Valdivia, który zaprosił go, by towarzyszył mu w wyprawie do Włoch.

Według relacji samego Cervantesa miał on wyrazić chęć zobaczenia Włoch i Flandrii, ponieważ długie pielgrzymki czynią ludzi dyskretnymi, oświadczył również: „zmieniłem zdanie, poszedłem z nim, służyłem mu w podróżach, które odbywał, byłem obecny przy śmierci hrabiów Eguemón i Hornos”¹³. Ten epizod autobiograficzny jest uwierzytelniony przez list matki Cervantesa Leonor z 5 grudnia 1576 roku, poświęcający, że Miguel

Espina, *Cervantes, cambista, marino, espía, cautivo*, Madrid: Suma de Letras, 2022; S. Muñoz Machado, *Cervantes*, Barcelona: Crítica 2022.

⁸ Zob.: J. Canavaggio, *Cervantès*, Barcelona: Espasa 1987 (napisana w języku francuskim); D.P. McCrory, *No Ordinary Man*, London: Peter Owen Publishers 2002; K. Sliwa, *Vida de Miguel de Cervantes Saavedra*, Barcelona: Edition Reichenberger 2006, jedyna biografia w języku hiszpańskim napisana przez zagranicznego naukowca.

⁹ Zob.: S. de Diego Romero, *Catalina. Fuente de inspiración de Cervantes*, Sevilla: Punto Rojo 2015 (o żonie Cervantesa); E. Maganto Pavón, *Ana de Villafranca, amante de Miguel de Cervantes*, Madrid: Editorial Complutense 2011 (o kochance Cervantesa); E. Maganto Pavón, *Isabel de Saavedra*, Madrid: Editorial Complutense 2013 (o córce Cervantesa).

¹⁰ K. Sliwa, *Vida de Miguel de Cervantes Saavedra*, dz. cyt.

¹¹ M. de Cervantes Saavedra, *El Quijote*, Madrid: Juan de la Cuesta 1605, Primera parte, capítulo XXXIX, folio 232 vuelto.

¹² M. de Cervantes Saavedra, *Las dos doncellas*, Madrid: Juan de la Cuesta 1613, fol. 210 recto.

¹³ Tamże, fol. 210 recto.

i Rodrigo służyli we „Flandrii i we Włoszech”¹⁴. Zarzut zbyt młodego, by uczestniczyć w konwoju wojennym, wieku Cervantesa skłonił go do następującej argumentacji:

dwóch takich wybitnych studentów jak my, chcecie pozbawić Jego Królewskiej Mości, dwóch dzielnych żołnierzy, którzy wyruszyli do Włoch i Flandrii, aby zwalczać, niszczyć, ranić i zabijać wrogów świętej wiary katolickiej, których z pewnością spotkamy?¹⁵

Miguel oznajmił też, że

nie ma lepszych żołnierzy niż ci, którzy zostali przeszczepieni z krainy studiów na pola wojny; nikt nie wyszedł jako student, aby stać się żołnierzem, kto by nim nie był w najwyższym stopniu,¹⁶

a po wymienieniu swoich „patentów, licencji i depesz”¹⁷ dodawał, że

po tych dokumentach można poznać, kim jesteśmy i dokąd zmierzamy, dokumentach, których nie trzeba było przedstawiać, ponieważ ani nie prosiliśmy o jałmużnę, ani nie musieliśmy o nią prosić; a więc, jak wolni podróżni, mogliśmy być swobodnie przepuszczeni... Chcę, aby burmistrz wiedział, że nie jesteśmy jeńcami, ale studentami z Salamanki, a w połowie i u szczytu naszych studiów chcieliśmy zobaczyć świat i poznać smak życia wojennego, tak jak poznaliśmy smak życia w pokoju. Aby ułatwić i zrealizować to pragnienie [...]; sprzedaliśmy nasze książki i klejnoty po niższej cenie i obładowani tym towarem dotarliśmy aż tutaj. Zamierzamy przejść dalej, jeśli burmistrz nie zarządzi inaczej. Zamierzam – odpowiedział burmistrz – dać wam sto batów, a zamiast włóczni, którą macie nieść do Flandrii, włożę wam do rąk wiośło, abyście mogli je przebijać w wodzie na galerach, czym być może bardziej przysłuży się Jego Królewskiej Mości niż włócznią.¹⁸

2 czerwca 1567 roku w Lombardii zebrały się wojska¹⁹ i odbyła się inspekcja oddziałów w Aste, którą Cervantes opisał następująco:

¹⁴ K. Sliwa, *Documentos de Miguel de Cervantes Saavedra*, dz. cyt., s. 47–48.

¹⁵ M. de Cervantes Saavedra, *El Persiles*, dz. cyt., libro 3, capítulo X, folio 157 recto.

¹⁶ Tamże, libro 3, capítulo X, folio 157 recto.

¹⁷ Tamże, libro 3, capítulo X, folio 157 recto.

¹⁸ Tamże, libro 3, capítulo X, folio 157 recto.

¹⁹ C. Belloso Martín, *La antemuralla de la Monarquía*, Madrid: Ministerio de Defensa, 2010, s. 167.

stamtąd udał się do Aste, gdzie dotarł na czas, by następnego dnia zdążyć na marsz Tercio do Flandrii. Został bardzo dobrze przyjęty przez swojego przyjaciela, kapitana, i w jego towarzystwie udał się do Flandrii.²⁰

Na podstawie dokumentów wiadomo, że 25 czerwca 1567 roku „Wielki Książę” Alba wyruszył z 10 848 żołnierzami z Aste do Flandrii, korzystając po raz pierwszy z wojskowego korytarza logistycznego o długości 1000 km, zwanego *El Camino Español*. Ta «Droga Hiszpańska», opracowana przez kardynała Antonio Perrenota de Granvela (1517–1586) w 1563 roku, rozpoczynała się w „Sercu Monarchii” i kończyła w Brukseli, dziennie pokonywano 23 km pieszo. Niestety nie wiemy czy Miguel i Rodrigo byli już wtedy żołnierzami, czy też musieli przestrzegać artykułu Ordynacji z 1555 roku, który nakazuje, że

wszystkie osoby, które nie są żołnierzami, aby szły w szwadronach, nie mogą iść inaczej, jak tylko dołączając się do bagażu i idąc za chorągwią pod groźbą życia.²¹

Ten żołnierski epizod znajduje odzwierciedlenie w powieści *Licenciata Vidriera*. 20 sierpnia 1567 roku „Żelazny Książę” przybył do Namur, 22 sierpnia był już w stolicy Brukseli, a po przybyciu do Antwerpii bracia Cervantes otrzymali listy od rodziców wyrzucających im to, że opuścili studia bez powiadomienia ich. Ostatecznie pod ich wpływem zgodzili się na powrót do Hiszpanii. Miguel pisze w powieści, że:

przybył do Antwerpii, miasta nie mniej zdumiewającego niż te, które widział we Włoszech. Zobaczył Gandawę i Brukselę, i przekonał się, że cały kraj przygotowuje się do wzięcia broni, aby wyruszyć na kampanię następnego lata.²²

Nie udało się dotąd ustalić, kiedy Miguel wrócił z Flandrii do swojej ojczyzny i czy wrócił z kapitanem Lope de Figueroa, który 30 września 1569 roku, według historyka Salvatore Leonardiego, prosił króla *El Rey Prudente* o utworzenie Tercio de Granada w celu pokonania Maurów w Granadzie²³. Niewątpliwie jednak stanął w obliczu nowej rzeczywistości, a mianowicie, wojny w Alpujarras (1568–1571).

20 M. de Cervantes Saavedra, *«El licenciado Vidriera»*, *Las Novelas ejemplares*. Madrid: Juan de la Cuesta 1613, fol. 113 vuelto.

21 *Ordenanzas que de parte de su Majestad el rey D. Carlos I expidió en Salucia el Duque de Alba, virrey de Nápoles, a 1 de agosto de 1555*. Zob. też: *Ordenanzas publicadas en Mastreche a 1 de Septiembre de 1568 cuando entró el Príncipe de Orange*.

22 M. de Cervantes Saavedra, *«El licenciado Vidriera»*, dz. cyt., fol. 115 recto.

23 S. Leonardi, *«Para una biografía de Lope de Figueroa: notas críticas y nuevas aportaciones»*. *Revista de Historia Militar*, 114 (2013), s. 299.

Z pewnością niektórzy badacze będą z tą tezą polemizować, trudno jednak sobie wyobrazić, żeby Cervantes nie uczestniczył w *la guerra a fuego y a sangre*, skoro wiadomo, że jego wujek Andrés był odpowiedzialny za zorganizowanie sił zbrojnych w Cabra, na rozkaz trzeciego księcia Sesa, który zarządził, że „na odsiecz Alpujarra musi wyruszyć stu arkebuzerów z tego miasta”²⁴. Moim zdaniem, mniej więcej w maju 1568 roku, Miguel był już żołnierzem, bowiem *La Epístola* do Mateo Vázquez, napisana przez Cervantesa na początku 1577 roku w Algierii, w której oznajmia: „przez dziesięć lat byłem w służbie naszego wielkiego Filipa”²⁵, i inne dokumenty (świadcstwa Jiménezza Ortiz, Antonia Godínez de Monsalve, Matea de Santisteban, i Beltrána del Salto y de Castilla) poświadczają jego służbę wojskową już od 1567 roku²⁶. Sam Miguel w swoim *Memoriale do Filipa II*, 21 maja 1590 roku, zapewniał, że uczestniczył „w konfliktach zbrojnych morskich i lądowych, które wydarzyły się dwadzieścia dwa lata temu”²⁷.

W moim przekonaniu wspomniane dokumenty i fragmenty literackie²⁸ dowodzą, że Cervantes był żołnierzem od początku 1569 roku, czyli przed wydarzeniem, kiedy to ranił Antoniego de Sigury. Oznacza to, że Miguel musiał służyć podczas wojny w Alpujarras, gdzie nie tylko przeszedł swój chrzest bojowy jako arkebuzer, ale tam też poznał swoich przyjaciół i przyszłych dowódców. Dotąd jednak żaden badacz nie poświęcił pracy naukowej dotyczącej udziału Cervantesa w zdławieniu rewolty Maurów. Zaskakuje również to, że nikt nie przebadał wątku jego towarzyszy broni, którzy walczyli w Alpujarras i z których większość uczestniczyła w tych samych operacjach wojennych przed i po bitwie pod Lepanto.

Trzeba również dodać, że podczas jednego z pobytów w Madrycie na początku 1569 roku, Cervantes pojedynekował się z Antoniem de Segura, co według biografa José Manuel Cabañas, „miało miejsce w pobliżu pałacu królewskiego, czyli Alcázaru, siedziby sądu i rezydencji rodziny królewskiej”²⁹. Do tego faktu nawiązuje epizod pojedynku z Antoniem, jednym z bohaterów z *Persiles*, który zamyka ucieczka:

wróciłem do domu rodziców, opowiedziałem im o sprawie, a oni, uprzedzeni o grożącym mi niebezpieczeństwie, zaopatrzyli mnie w pieniądze i dobrego

²⁴ A. Moreno Hurtado, *Antonio. Los Cervantes y Cabra*. Cabra: Ayuntamiento de Cabra, 2017, ss. 61–62.

²⁵ Zob. M. de Cervantes Saavedra, *Epístola a Mateo Vázquez dirigida en 1577 desde Argel*, Madrid: Baena Hermanos, 1905, s. 7.

²⁶ K. Sliwa, *Documentos de Miguel de Cervantes Saavedra*, dz. cyt., s. 49–54.

²⁷ Tamże, s. 225–226.

²⁸ M. de Cervantes Saavedra, *La Gitanilla i El Coloquio de los perros*.

²⁹ J.M. Cabañas, *Breve historia de Cervantes*, Madrid: Nowtilus 2016, s. 81.

konia, radząc, abym zebrał pieniądze, ponieważ narobiłem sobie wielu potężnych wrogów.³⁰

W rezultacie, Miguel rzeczywiście zbiegł, gdyż zranił Antonia mieczem bardzo ciężko. W związku z tym, 15 września 1569 roku w Madrycie „Założyciel El Escorial” uchwalił rozkaz ogłoszony w *La Nueva Recopilación de las leyes del Reino* z 1567 roku, który stwierdza, że „każdemu, kto wyciągnie nóż lub miecz na naszym dworze, aby się kłócić i walczyć z innym, niech będzie odcięta za to ręka”³¹. Juan de Medina miał aresztować Miguela za zadane rany Antoniemu, publicznie uciąć mu prawą rękę i wygnać go z królestwa na 10 lat. Akt notarialny z tego czasu, ignorowany dotąd przez badaczy, stwierdza, że chodzi o „niejakiego Miguela de Cervantes, nieobecnego, że wspomniany Miguel de Cervantes wędrował po naszych królestwach, i że był w mieście Sewilli i w innych miejscowościach, gdzie był widziany”³². Dokument ten nie mówi natomiast nic o tym, by Cervantes wówczas studiował, co potwierdza moją tezę, że w tym czasie Miguel nie był już studentem tylko arkebuzerem, który brał udział w powstaniu w Alpujarras i nie jest też wykluczone, że służył w jednej z kompanii kapitana Lope de Figueroa y Barradas, zanim zranił Segurę.

Chciałbym dodać, że dotąd żaden z biografów Cervantesa nie wspomniał, że Miguel był w Sewilli, która była ośrodkiem zaopatrującym w sprzęt wojskowy, zajmującym się redystrybucją broni i werbunkiem dla najludniejszego miasta Europy, które z powodu buntu Maurów „w Granadzie w 1568 roku wystawiło kontyngent liczący 2 tysiące jeźdźców i 8 tysięcy piechurów”.³³ W tym kontekście nasuwają się pytania, przemilczane przez badaczy: co Cervantes, jako student odwiedzający swoich krewnych robił w Sewilli i jakie są inne miejsca, które Miguel odwiedził, „gdzie był widziany”³⁴.

Nie tylko dokumentacja dotycząca Cervantesa została zlekceważona przez badaczy, przeoczone zostały także literackie świadectwa autobiograficzne, *ad exemplum*, chodzi o urywek literacki Miguela *Coloquio de los perros*, którego akcja rozgrywa się w Sewilli, a bohater ucieka do Maireny. Ten fragment może wspierać mój pogląd, że Miguel zdecydował się na ucieczkę do Maireny, gdzie znajdowali się żołnierze podążający na statek płynący do Kartageny. Miguel, ścigany okrutnym wyrokiem, postanowił opuścić Hiszpanię i jej pożegnanie znajdziemy w jednym z utworów:

³⁰ M. de Cervantes Saavedra, *El Persiles*, dz. cyt., libro I, capítulo V, folio 12 recto.

³¹ *La Nueva Recopilación*, 2ª parte, Libro XII, título XXII, fol. 196.

³² K. Sliwa, *Documentos de Miguel de Cervantes Saavedra*, dz. cyt., ss. 38–39.

³³ F. Morales Padrón, *Historia de Sevilla...*, p. 222.

³⁴ K. Sliwa, *Documentos de Miguel de Cervantes Saavedra*, dz. cyt., ss. 38–39.

żegnaj, Madrycie; żegnaj Prado i fontanny, które tryskają nektarem, spływają ambrozją; żegnaj, rozmowy wystarczające, by zabawić ostrożną pierś i dwa tysiące bezradnych zalotników; żegnaj, miejsce przyjemne i leżące, żegnaj, San Felipe, wielka prome-nado.³⁵

Powołując się na dokumenty, zignorowane przez naukowców, można mieć pewność, że Cervantes uciekł także przed wyrokiem skazującym go na żeglugę na galerach na Morzu Śródziemnym, gdyż minimalny wiek, w którym można było być skazanym na galery, przed 1566 rokiem wynosił 20 lat, a po tym roku obniżył się do 17 lat z braku ochotniczych wioślarzy. Dlatego Karol V ustanowił nowy porządek prawny, czyli karę galer dla przestępców³⁶. Nie należy zapomnieć, że podczas panowania Filipa II aż do 1611 roku maksymalny wymiar kary wynosił 10 lat, ale z powodu braku potrzebnych wioślarzy zastosowano bezterminowość, co Miguel uwiecznił w *Don Kichocie*, opisując przypadek Ginesa de Pasamonte.

Pojedynek z Segurą wyjaśnia nagle opuszczenie Półwyspu Iberyjskiego przez Miguela, kierującego się do Włoch, albowiem Filip II nie miał tam jurysdykcji. Najbardziej prawdopodobną drogą do Rzymu była linia wymieniona w *Persiles*: z Sewilli do Barcelony przez Francję i do Wiecznego Miasta. Nie jest wykluczone, że Cervantes pojechał do Włoch przez Barcelonę, ponieważ list z 15 czerwca 1569 roku od Filipa II do Juana de Austria (1547–1578), informuje o przybyciu floty hiszpańskich galer: „przybyli do Barcelony w samą porę, gdy na jej plażę przybyły cztery hiszpańskie galery, ostrzeliwując miasto z ciężkiej artylerii”³⁷. Według mnie Cervantes – z powodu rozkazu Filipa II, wystawionego 15 września „uwięzienia niejakiego Miguela de Cervantesa”³⁸ – bał się, że zostanie zidentyfikowany i dlatego nie chciał się zarejestrować jako żołnierz na galerze, ukrywając w ten sposób swoje stanowisko służbowe i swój stopień wojskowy przed żołnierskimi organami ścigania.

Po przybyciu nad brzeg Tybru oznajmił:

ucałowałem stopy Świętego Papieża, wyznałem swoje grzechy największemu penitencjarzowi, on mnie z nich rozgrzeszył... a z dwóch tysięcy escudos, które miałem w złocie, tysiąc sześćset zamieniłem, i wydał mi je w tym mieście niejaki Roqui.³⁹

35 M. de Cervantes Saavedra, *El Viaje del Parnaso*, Madrid: viuda de Alfonso Martín, 1614, capítulo I, fol. 3 vuelto, versos 115–132.

36 *Novísima Recopilación*, Pragmática, 23 de febrero de 1535, Libro XII, Título XL, Ley 1^a.

37 M. de Cervantes Saavedra, *El Persiles*, dz. cyt., libro 3, capítulo X, folio 157 recto.

38 K. Śliwa, *Documentos de Miguel de Cervantes Saavedra*, dz. cyt., s. 38–39.

39 M. de Cervantes Saavedra, «*La española inglesa*». *Las Novelas ejemplares*, dz. cyt., fol. 109 recto.

Ten fragment znajduje potwierdzenie w dokumencie z 26 września 1575⁴⁰ roku, z którego wynika, że Cervantes został schwytany przez korsarzy algierskich. W związku z tym stwierdził: „w duszy odczuwałem moją niewolę, a przede wszystkim utratę pieniędzy z Rzymu, dokąd przywiozłem je w blaszanej skrzynce, wraz z tysiąc sześciuset dukatami”.⁴¹ Sądzę, że 1600 dukatów to był dług, który Miguel chciał spłacić rodzicom, a „niejakiego Roqui” utożsamiam z bankierem Pirro Boqui, który według dokumentów Cervantesa był bliskim przyjacielem ojca Cervantesa.

Jeśli chodzi o pierwszą służbę wojskową Miguela we Włoszech, to nie mam żadnej wątpliwości, że miała ona miejsce pod dowództwem generała Marca Antonia Colonna, który prowadził liczne operacje morskie przed rozpoczęciem bitwy pod Lepanto. Sądzę, że Cervantes służył u niego ponad dwa lata, bowiem pisze:

przez kilka lat podążał za zwycięskimi sztandarami tego Słońca Milicji, które wczoraj zabrało niebo sprzed naszych oczu, ale nie z pamięci tych, którzy starają się je mieć dla rzeczy godnych tego nieba, które było najdoskonalszym ojcem.⁴²

Niektórzy biografowie uznają to wyznanie za przesadę, inni za kłamstwo, a jeszcze inni milczą lub interpretują je fałszywie, nie popierając swoich błędnych analiz ani jednym dokumentem historycznym. Na dodatek żaden współczesny biograf nie przypomniał, że Ricardo de Hinojosa y Naveros (1860–1919)⁴³ udowodnił, iż Marcantonio był generałem wojsk papieskich już przed kwietniem 1570 roku. Według Juana Luisa Sáncheza Martína, Marcantonio został mianowany generałem eskadry papieskich galer, stacjonujących w Civitavecchia od 11 czerwca 1570 roku, w celu zorganizowania odsieczy Cypru i przełamania oblężenia Nikozji.

Opierając się wyłącznie na niekwestionowanych dokumentach i tekstach Cervantesa stoję na stanowisku, że Miguel wstąpił do papieskich sił zbrojnych na początku 1570 roku i wziął udział w nieudanej kampanii na rzecz odsieczy Nikozji, która rozpoczęła się 30 sierpnia 1570 roku i została przerwana po utracie Nikozji. Cervantes opisuje w *El amante liberal*, że żołnierze dotarli „do twierdzy na wyspie Korfu, gdzie zaczerpnęli wody”⁴⁴

⁴⁰ K. Sliwa, *Documentos de Miguel de Cervantes Saavedra*, dz. cyt., s. 44–45.

⁴¹ M. de Cervantes Saavedra, «*La española inglesa*». *Las Novelas ejemplares*, dz. cyt., fol. 109 vuelto.

⁴² Cyt. za: K. Sliwa, *Documentos de Miguel de Cervantes Saavedra*, dz. cyt., s. 43.

⁴³ R. Hinojosa y Naveros, *Los despachos de la Diplomacia Pontificia en España*. London: Forgotten Books 2018, s. 185–186.

⁴⁴ M. de Cervantes Saavedra, «*El amante liberal*». *Las Novelas ejemplares*, dz. cyt., fol. 62 vuelto.

i wspomina też, że „spoglądał z góry na zwalone mury utraconej Nikozji, rozmawiał z nimi i porównywał ich nieszczęścia do swoich, tak jakby one były w stanie go zrozumieć”⁴⁵.

Dokumenty przemilczane przez biografów potwierdzają, że Cervantes służył pod dowództwem Colonne ponad 2 lata, to jest od początku 1570 roku aż do ekspedycji wojskowej w Navarino y Modón do 1 września 1572 roku. Ponadto dokumenty i utwory literackie, zignorowane przez badaczy, dowodzą również pobytu Miguela na „sławnej wyspie Malcie”⁴⁶. Przebywające na wyspie kompanie Juana de Anaya de Solís i Manuel Ponce y de León, do której należał Miguel, zostały wyznaczone, według chorążego Miguela Ángel Domínguez Rubio do wspierania Katolickiego Suwerennego Rycerskiego Zakonu Szpitalników Świętego Jana, z Jerozolimy, z Rodos i z Malty, solidnego sprzymierzeńca Korony Hiszpańskiej.⁴⁷

W związku z tym, poprawiam kolejny błąd cervantystów, którzy twierdzą, że Miguel był w Neapolu jesienią 1573 roku, a następnie udał się na Sycylię. Jest to niezgodne z prawdą, bo według dokumentów odkrytych przez Carlosa Belloso (lekceważonych przez uczonych od ponad 12 lat), „Cervantes przebywał w tym czasie w Syrakuzach, a następnie na Malcie”⁴⁸. W *La ilustre Fregona* Miguel napisał, że „słuchali sonetu śpiewanego cudownym głosem przy dźwiękach harfy i vihueli”⁴⁹, co znajduje swoje odbicie w *Don Kichocie*, gdzie znajdujemy opis gry rycerza na vihueli do napisanego i śpiewanego przezeń romansu⁵⁰.

Po raz pierwszy charakter autobiograficzny obu fragmentów uwierzytelniam dokumentami dotąd nie branymi pod uwagę przez biografów Cervantesa. Pierwszy dokument z 4 lipca 1552 roku w Valladolid⁵¹ wyjawia, że wśród posiadłości ojca Miguela, znajduje się vihuela. Drugi dokument sporządzony 9 czerwca 1568 roku w Madrycie informuje, że Juan Francisco Locadelo podarował vihuelę Andrei, siostrze Miguela⁵². W związku z tym pojawia się pytanie, na jakich instrumentach muzycznych grał sam Cervantes, który lubił tańczyć, pisać i muzykować. Na podstawie wymie-

45 Tamże, fol. 38 vuleto.

46 Zob. C. Belloso Martín, dz. cyt., s. 130–131.

47 M.Á. Domínguez Rubio, «Cervantes, soldado de Infantería en el Tercio de Sicilia». *Revista de Historia Militar*, LIX, I, 112 (2015), s. 170.

48 C. Belloso Martín, dz. cyt., s. 88.

49 M. de Cervantes Saavedra, «La ilustre Fregona». *Las Novelas ejemplares*, dz. cyt., fol. 165 recto.

50 M. de Cervantes Saavedra, *Don Quijote*, dz. cyt., II–XLVI.

51 F. Rodríguez Marín, *Nuevos documentos cervantinos*. Madrid: “Revista de Archivos, Bibliotecas y Museos” 1914, ss. 69–71.

52 C. Pérez Pastor, *Documentos cervantinos hasta ahora inéditos*. Madrid: Fortanet, 1897–1902, vol. I, no.^o 3.

nionych dokumentów uważam, że Miguel nie tylko posiadał bardzo dobrą wiedzę muzyczną, grał na vihueli lub na gitarze, ale również komponował, między innymi, pieśni i romanse, które śpiewał podczas swojej niewoli w Algierii. Dodatkowo miał głębokie zrozumienie kontrapunktu i pełnego chorału, co udowadnia *Don Kichot*, ucząc grać *Sancza Pansę*⁵³.

Ponadto badacze zdecydowanie odrzucili korespondencję między Cervantesem a cesarzem Chin, Shenzongiem (1573–1620), bez przeprowadzenia dokładnych badań naukowych. Cesarz chciał założyć szkołę, w której można by czytać *Don Kichota*, książkę zawierającą 22 939 różnych słów, w języku hiszpańskim, a rektorem miałby być Cervantes. Miguel wspomina o tym:

ten który okazał jego [książce] największe pragnienie, był wielki cesarz Chin, gdyż w języku chińskim napisał do mnie miesiąc temu list z jedną ze swoich książek, w którym mówił mi, a raczej błagał, abym mu ją przesłał, ponieważ chciałby założyć szkołę, w której by czytano w języku hiszpańskim, i chciałby aby książką, którą by należało czytać, była *Historia Don Kichota*.⁵⁴

W moim przekonaniu te słowa Cervantesa znajdują potwierdzenie w dokumencie z 5 grudnia 1608 roku, wedle którego wśród rzeczy należących do jego córki znajdowały się „worek i biała atlasowa dubeltówka z Chin”. Sądzę, że Miguel został polecony cesarzowi przez jezuitę Matteo Ricci (1552–1610), który w 1583 roku założył pierwszą misję w Chinach i uczył języków obcych syna cesarza Shen-tsung (1563–1620). Bardzo ciekawe wydaje się, że żaden biograf Cervantesa nie porównał tych i innych opisów autobiograficznych Miguela z dokumentacją historyczną.

W konsekwencji nasuwają się kolejne pytania: gdzie są dokumenty, o których wiemy, że istniały, a nie zostały odnalezione? Czy ktoś je zniszczył, a jeśli tak, to kto, z jakiej przyczyny? Dalej: skąd biorą się w badaniach naukowych wymysły, oszustwa i nonsensy, skutkiem których są niezgodne z faktami projekty biograficzne?

W moim przekonaniu za wszelką cenę należy poprawić wszystkie błędne publikacje naukowców, którzy wypełnili luki dotyczące życiorysu Miguela legendami, ponieważ niejednokrotnie pisali to, co im odpowiadało, a co znaleźli w encyklopediach, podręcznikach do nauczania i e-czasopismach, które już najczęściej nie czerpią z wiarygodnych źródeł dotyczących życia Cervantesa, omijając prawdę i rezygnując z przypisów, które są podstawą każdej pracy naukowej.

⁵³ M. de Cervantes Saavedra, *Don Quijote*, dz. cyt., II-XXVI.

⁵⁴ M. de Cervantes Saavedra, „Dedicatoria”, 2ª parte, *El Quijote*.

W konkluzji, pragnę stwierdzić, że po gruntownym przestudiowaniu ponad 5 tysięcy dokumentów Cervantesa i jego krewnych, jak również przedmów do jego książek, nie mam powodu, by wątpić, że Miguel zawsze mówił prawdę, a jeśli ktoś uważa, że jest inaczej, ma obowiązek udowodnienia swojego punktu widzenia oryginalnymi dokumentami⁵⁵.

⁵⁵ Bardzo dziękuję Pani prof. dr hab. Magdalenie Siwiec i Panu prof. drowi hab. Jerzemu Borowczykowi za redakcję i korektę tekstu.

Krzysztof Śliwa

Académico correspondiente de la Real Academia de Córdoba y la Real Academia de Toledo

[HTTPS://ORCID.ORG/0000-0003-0816-2218](https://orcid.org/0000-0003-0816-2218)

Miguel de Cervantes Saavedra (1547–1616): Documents and autobiographical literary fragments

Summary

This article examines the autobiographical quotations of Miguel de Cervantes Saavedra that are corroborated directly and indirectly by both old and newly discovered documents which contain references to the writer and his relatives. It is worth bearing in mind that some of that evidence was for long ignored, or allowed to fade into oblivion, or, sometimes, misinterpreted. Even some 20th-century scholars acclaimed for their richly documented biographies of the author of *Don Quixote*, appear not to have taken account of that resource, while insisting that there are still many unsolved enigmas in Cervantes' life. Undoubtedly, his life, like that of any genius, continues to exert an irresistible fascination even though its exploration is fraught with countless hazards, not least because of the complex interrelationships between his own texts and all kinds of documentary evidence supplied by historical research. The latter, the article claims, constitutes not only an invaluable treasure for any pursuit of the truth about Cervantes but also a solid base for a comprehensive account of his life and work.

Key words:

Miguel de Cervantes (1547–1616) – Cervantes' relatives – biographical research – documentary evidence

Słowa kluczowe:

Miguel de Cervantes (1547–1616), badania biograficzne, Cervantes i krewni w nowych dokumentach, autobiografia Cervantesa

Bibliografia

- Alvar Ezquerro Alfredo, 2004, *Cervantes. Genio y libertad*, Madrid: Temas de Hoy.
- Belloso Martín Calos, 2010, *La antemuralla de la Monarquía. Los Tercios españoles en el Reino de Sicilia en el Siglo XVI*, Madrid: Ministerio de Defensa.
- Cabañas José Miguel, 2016, *Breve historia de Cervantes*, Madrid: Nowtilus.
- Canavaggio Jean, 1997, *Cervantès*, Barcelona: Espasa.
- Cervantes Saavedra Miguel de, 1605, *El Quijote*, Madrid: Juan de la Cuesta, Primera parte.
- Cervantes Saavedra Miguel de, 1613, *Las Novelas ejemplares*, Madrid: Juan de la Cuesta.
- Cervantes Saavedra Miguel de, 1615, *El Quijote*, Madrid: Juan de la Cuesta, Segunda parte.
- Cervantes Saavedra Miguel de, 1617, *El Persiles*, Madrid: Juan de la Cuesta.
- Cervantes Saavedra Miguel de, 1905, *Epístola a Mateo Vázquez dirigida en 1577 desde Argel*, Madrid: Baena Hermanos.
- Dávila Oliveda Alfonso, 2014, *Miguel de Cervantes. Apuntes para una biografía. Soldado Poeta (1547–1585)*, Almería: Círculo Rojo.
- Dávila Oliveda Alfonso, 2016, *Miguel de Cervantes. Apuntes para una biografía. El agente del Rey, predestinado para el teatro que se dedica a los negocios (1586–1595)*, Almería: Círculo Rojo.
- Dávila Oliveda Alfonso, 2017, *Miguel de Cervantes Saavedra, el espía de Felipe II, que acabó con Hasán Bajá, virrey de Trípoli y Argel (1595–1601)*, USA, Columbia, SC: Independently published.
- De Diego Romero Sabino, 2015, *Catalina. Fuente de inspiración de Cervantes. Análisis biográfico sobre Catalina de Salazar y Palacios*, Sevilla: Punto Rojo.
- Domínguez Rubio Miguel Ángel, 2015, «Cervantes, soldado de Infantería en el Tercio de Sicilia». *Revista de Historia Militar*, LIX, I, 112, ss. 155–174.
- Espina Álvaro, 2022, *Cervantes, cambista, marino, espía, cautivo*, Madrid: Suma de Letras.
- Fernández Álvarez Manuel, 2005, *Cervantes visto por un historiador*, Madrid: Espasa.
- García López Jorge, 2015, *Cervantes: la figura en el tapiz*, Barcelona: Pasado & Presente.
- Gracia Jorge, 2016, *Miguel de Cervantes. La Conquista de la ironía*, Barcelona: Penguin Random House.
- Hinojosa y Naveros Ricardo, 2018, *Los despachos de la Diplomacia Pontificia en España: Memoria de una misión oficial en el Archivo*, London: Forgotten Books.
- Lacarta Salvador Manuel, 2005, *Cervantes. Biografía razonada*, Madrid: Sílex.
- Leonardi Salvatore, 2013, «Para una biografía de Lope de Figueroa: notas críticas y nuevas aportaciones». *Revista de Historia Militar*, 114, ss. 273–384.

- Lucía Megías José Manuel, 2016, *La juventud de Cervantes*, Madrid: Edaf.
- Lucía Megías José Manuel, 2016, *La madurez de Cervantes*, Madrid: Edaf.
- Lucía Megías José Manuel, 2017, *La plenitud de Cervantes*, Madrid: Edaf.
- Maganto Pavón Emilio, 2013, *Isabel de Saavedra. Los enigmas en la vida de la hija de Cervantes*, Madrid: Editorial Complutense.
- Maganto Pavón Emilio, 2011, *Ana de Villafranca, amante de Miguel de Cervantes*, Madrid: Editorial Complutense.
- McCrory Donald P., 2002, *No Ordinary Man. The Life and Times of Miguel de Cervantes*, London: Peter Owen Publishers.
- Moreno Hurtado Antonio, 2018, *Los Cervantes y Cabra*, Cabra: Ayuntamiento de Cabra.
- Muñoz Machado Santiago, 2022, *Cervantes*, Barcelona: Crítica.
- *Novísima Recopilación*, 1535, *Pragmática*, 23 de febrero, libro XII, título XL, ley 1ª.
- *Ordenanzas publicadas en Mastreche a 1 de Septiembre de 1568 cuando entró el Príncipe de Orange*.
- *Ordenanzas que de parte de su Majestad el rey D. Carlos I expidió en Salucia el Duque de Alba, virrey de Nápoles, a 1 de agosto de 1555, para el régimen y disciplina del ejército de Italia, de que era Capitán General*.
- Pérez Pastor Cristóbal, 1897–1902, *Documentos cervantinos hasta ahora inéditos*, Madrid: Fortanet.
- Rey Hazas Antonio, 2000, *Semblanzas. Miguel de Cervantes*. Madrid: Eneida.
- Rodríguez Marín Francisco, 1914, *Nuevos documentos cervantinos*, Madrid: «Revista de Archivos, Bibliotecas y Museos».
- Sánchez Martín Juan Luis, 2016, «Los capitanes del soldado Miguel de Cervantes». *Revista de Historia Militar*, LX, 2.
- Sliwa Krzysztof, 2006, *Vida de Miguel de Cervantes Saavedra*, Barcelona: Edition Reichenberger.
- Sliwa Krzysztof, 2005, *Documentos de Miguel de Cervantes Saavedra y sus familiares*, Texas: Texas A&M University.
- Sliwa Krzysztof, 2001, *El licenciado Juan de Cervantes*, Kassel: Edition Reichenberger.
- Sliwa Krzysztof, 1999, *Documentos de Miguel de Cervantes Saavedra*, Pamplona: Universidad de Navarra.
- Sliwa Krzysztof, 1997, *Historia de las biografías de Miguel de Cervantes Saavedra*, Tallahassee: Florida State University.
- Trapiello Andrés, 2016, *Las vidas de Miguel de Cervantes*, Barcelona: Editorial Planeta.